

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

§. II. S. Pardulphi natales, vita, tum solitaria, tum monastica.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

AUCTORE
J. G.

tertia hæc est : Corpus ejus, in monasterio Waractensi sepultum, longe postea, relictis sarcophago et cineribus, translatum est in monasterium Sarlatense, et juxta corpus S. Sacerdotis, Lemovicensis episcopi, collocatum. Cum autem undique adventantes populi ob virtutes, quas Dominus per Famulum suum operabatur, quietem ac solitudinem monachorum perturbarent, æquum visum est, Pardulphi sacras exuvias in ecclesia S. Joannis juxta monasterium deponere; unde eductæ circa annum millesimum, instante Guidone de Turribus, advectæ sunt Arnacum : ubi Pardulfus multis claruit miraculis. Celebre vero illud est, quod ad portam urbis Lemovicæ corpus ejus tandiu immobile perstitit, donec cæcus, adductus coram populo, illuminaretur. Sed et anno millesimo nonagesimo quarto, cum ignis subcutaneus vehementer iterum Aquitanos affligeret, indictis ad avertendam iram Dei supplicationibus, corpus sancti Pardulphi, cum aliorum Sanctorum reliquiis, de Arnaco ad Sanctum Martialem Lemovicensem advectum est, ubi varia coruscant miracula et infirmi plurimi sanati sunt. De S. Pardulphi cultu hæc hactenus : de variis exuviarum ejus translationibus suis erit infra dicendi locus, posteaquam de iis, quæ de Sancto nostro Acta suppeditant, sermonem habuerimus.

§ II. S. Pardulphi natales, vita, tum solitaria, tum monastica.

Natus in Lemovicibus parentibus agricolis,

Sancti Pardulphi biographus, Sancto suppar, et stilo quidem simplici et veraci, non tamen verosimiliter tam inculto, quam præferunt exemplaria seu apographa Labbeanum et Mabillonianum, usus, ut jam monui, ab illius natalibus et parentum conditione exorditur. Non raro quidem contingit, ut, qui Sanctorum Vitas describunt, fictitium illis natalium splendorem assignant, quasi Sanctis laus propria, suisque meritis parta non sufficeret, nisi fymmentis, etiam interdum absonis, illustretur. Non ita biographus noster : In Occidentali plaga, inquit, partium Aquitaniæ, diocesi Lemovicensi, ex agrorum cultoribus, in vico, cujus vocabulum est Sardenus, vel in Sardeno monte ortus est puer fidei genealogia, cui nomen Pardulphus. Consonant Labbei et Mabillonii apographa; sed vicum, in quo natus est, Seredinnum appellant. Hunc codex beneficiorum diocesis Lemovicensis supra citatus Sargent vocat Gallice; apud Blavium vero, pariter ante laudatum, legitur Sarden. Situs autem est haud procul Varacto, cujus situm supra exposui, ab eoque in Charta territorii Lemovicensis Blaviana interjectis aliquot montibus vel collibus separatur; unde intelligas, cur biographus dixerit, vel in Sardeno monte. Parentes ejus agriculturam exercuisse, affirmant etiam apographa cetera; ingenuos tamen fuisse, addit Suessionense nostrum et Compendiense Mabillonii; quod, ut verum esse non difficulter admisero, ita a vero prorsus alienum apparet ex dictis, quod in Notitia Galliarum pag. 629 Adrianus Valesius ait, docere S. Pardulphi biographum, illum nobilibus

senatoribus natum esse, quodque in solo Valesio D fortassis reperitur.

17 Quo tempore mundo editus fuerit S. Pardulphus, accuratius dicitur, ubi de illius obitu disseretur : a Sancti natalibus ad virtutes illius, quibus vel in pueritia fulsit, biographus progreditur, quas, quia commentatione non indigent, cursim nominasse sufficiet. Commendat eum maxime a mansuetudine morumque modestia, a sinceritate, temperantia, et insigni commiseratione in pauperes, qua ductus victui suo, licet tenui, vestibusque detrahebat, ut sibi esset, quod egenis elargiretur. Casum his inserit, corpori ejus nocuum, sed animæ utilem, quo ex arboris rami in caput suum lapsu oculorum lumen amisit quidem, sed intus uberiore deinceps divini luminis copia illustrandus. Cæcus quidem, inquit, corpore, sed fulgens in opere; tentatus ad tempus, sed non mortificatus; aspectu paulisper privatus, sed perpetuo honorum opere repletus. Eadem leguntur in Vita S. Pardulphi apud Mabillonium et Labbeum, uti et in Ms. nostro Suessionensi. Unde effici videtur, pristinum oculorum usum Sancto paulatim fuisse restitutum. Ceteris quidem cælestis itineris ducem, licet cæcus esset, se præbuisse, biographus subdit; at cum pueritiam seu adolescentiam nondum emensus fuerat, et in parentum contubernio adhuc versabatur. Manifestius loquitur Suessionensis nostra Epitome, quæ cæcum mansisse ait, plurimis diebus, non toto vitæ cursu : ex quibus fit, haud certum esse, S. Pardulphum, prout Breviaria Lemovicense et Sarlatense innuunt, perpetua in cæcitate vixisse. Litteris prius imbutum fuisse, quam oculorum usu privatus fuerit, addit Ms. nostrum Pragense; at cum id vel Ioonis, Cluniacensis Prioris, vel Bernardi Guidonis, aut alterius recentioris sit, non magni hac in re ponderis est, occurrenteque infra ex Actis antiquis aliqua, unde potius oppositum suadeatur, de quo num. 21 consule.

18 Porro quanti apud Deum meriti vel in adolescentia S. Pardulphus fuerit, frequentia, quæ tum edidit, prodigia declararunt : illa generatim hæc verbis biographus refert : Cui mox tantam Dominus gratiam contulit, ut, qui ad eum veniebant, variis infirmitatibus languentes, si cui manum imponeret, vel oleo benedicto perungeret, aut aquam benedictam potendam daret, repente ab eis omnes infirmitates febrium repellantur; etiam et qui a dæmonibus vexabantur, cum ad eum perducti fuissent, obsessa a dæmonibus corpora liberabantur. Hæc de Sancti prodigiis, in adolescentia editis, biographus, ut dixi, generatim; ea verosimiliter de causa, quod non pauca, serius facta, enucleatius enarranda haberet. A prodigiis, quæ in adolescentia et in parentum, quantum quidem ex illius loquendi modo apparet, domo adhuc versans edidit, ad Waractensis monasterii constructionem, gestamque hujus a Sancto præfecturam sermonem convertit biographus : sed priusquam huc illum sequamur, sistendum parumper est, et num prozime e paternis ædibus in monasterium Waractense concesserit; num contra, relictis illis, in solitudine aliquamdiu seorsim vixerit, ex eoque, licet invitatus, ad Waractensis monasterii præfecturam retractus fuerit, indagandum.

19 Apographum, quod edimus, uti mox dictum est, a S. Pardulphi pueritia seu adolescentia ad ejusdem præfecturam mox progrediens, eam illius vitæ partem, quæ inter utramque effluxit,

amisso visu,

E

multisque patris miraculis,

F

vitam solitariam instituit :

A *xit, intactam præterit, et, quo interea Sanctus usus fuerit vitæ instituto, divinandum relinquit: nec enim vero apparet simile, Sanctum, adhuc puerum vel adolescentem, Varactensium monachorum moderamini fuisse admotum. Eodem defectu Labbeanum et Mabillonianum apographa laborant; uti et ex contractis apographis Compendiense Mabillonii et Suessionense nostrum. Sed Lemovicensis Epitome, et Pragense apographum solitariam Sancti vitam, antequam Varactum accederet, diserte adstruunt: ex illa Mabillonius citat, quæ sequuntur: Hinc gravis in utroque parente tristitia: sed, qui humano more lugere debuisset, parentes consolatus est. Tunc habitaculum solitarium construens, orationibus et vigiliis ac jeuniis assiduus erat. Illud vero sic habet: Jam non permittit, sibi crescere ætatem sine virtutis incremento, sed solitarium sibi tabernaculum sive habitaculum construens, orationibus, vigiliis ac jeuniis supervacans et terrena fastidians, celestibus interesse festinat. Quod autem hoc loci aiant, vero perquam simile est: solitarium quippe locum incoluisse Pardulphum, cum Varactum evocatus fuit, satis indicant verba, quibus evocati se Lanthario comiti respondisse num. 7 biographus perhibet, numquam se ex eo loco egressurum usque ad finem vitæ suæ. Indicat etiam perpetuus, qui in Sancto eluxit, solitudinis amor, etiam cum Varacti ageret, quoque a cella sua diuelli numquam potuit, ut num. 8 biographus testatur.*

B *20 Locus porro, in quo solitariam vitam verosimillime egit, in pago ejus natali Sardeno situs erat, ut ex num. 6 manifeste consequitur. Dum vero hic S. Pardulphus Deo intentus vivit, virtutumque et miraculorum fama magis magisque increbrescit, Lantharius, Lemovicensium comes, in vicino Varacto SS. Petro et Paulo Apostolis monasterium condit: provento jam opere, de comparandis monasterio dignis incolis sollicitus, quaquaversum misit, qui Dei servos et monachos ad illud inhabitandum invitarent. Latere comitem non potuit Pardulphus, vitæ sanctimonia ac tot prodigiis a puero clarus. Itaque Sanctum ipsemet accedit, Varactum invitat, ac tandem, licet ægre, precibus suis audientem habet. Tum Viri excellentem virtutem ac sanctitatem coram edoctus, dignum censuit, quem coactis undique monachis abbatem præferret. Mirum dictu, quanta suis constitutus in hoc gradu Pardulphus vitæ abstinentia et austeritate præluxerit. Prosequitur hæc omnia biographus num. 6 et tribus sequentibus: cursim ego perstrinxî, quod nihil in illa peculiariter annotandum occurreret, et legenti plana sint atque perspicua. Inobservatum tamen præteriri non debet, quod de quotidianis ejus exercitationibus loquens num. 9 biographus prodit: etenim verbis illis: Quod vero restabat post Horas nocturnas ex Lectionibus, quod audierat, memoriter recitabat; post Matutinas vero Laudes, Responsoria, vel Antiphonas de sanctis Martyribus decantando meditabatur, allusio ad S. Benedicti Regulam continetur, quæ cap. 8 sic habet: Quod vero restat, post vigilas a fratribus, qui Psalterii vel lectionum aliquid indigent, inseruiatur.*

C *21 Hunc Regulæ Benedictinæ locum in Observationibus ad cap. 25 Concordiæ Regularum ita Menardus commentatur: Sensus est, ut interstitium istud, quod intercedit a fine vigiliarum nocturnarum usque ad matutinos, hi, qui psal-*

terii et lectionum ignari sunt, in earumdem rerum meditatione seu lectione insumant. Cum igitur S. Benedictus dicit: « Meditationi inseruiatur; » subauditur, LECTIONUM ET PSALTERII. 1. lectionum et psalterii studio inseruitur. Nempè, ut discant rudiores recte legere et pronunciare lectiones et psalterium, atque etiam interpretari: imo et ipsum psalterium memoriæ mandent, si possint. Et hæc fuit antiqua praxis. Ita Menardus. Porro ex biographo et Regulæ Benedictina cap. 8, prout illud Menardus interpretatur, duo colligere est; alterum, S. Pardulphum S. Benedicti Regulam secutum; alterum vero, de quo supra num. 17 mentionem feci, litterarum expertem fuisse, indeque compulsum, ut Laudes, Responsoria, Antiphonas, Psalmos memoriter disceret. Hoc quidem pro conjectura habeto. Quod vero ad Regulam S. Benedicti, quam cum suis monachis Pardulphus secutus fuerit, spectat, non ita id fortasse accipiendum est, quin et S. Columbani Regulam sectatus fuerit: nam, teste biographo num. 6, ex vicinis etiam et suburbanis locis monachos et Dei servos conquisivit Lantharius, atque adeo vero admodum simile est, monachos aliquot e Solemniaciensi prope Lemovices monasterio ad vicinum Varactense evocasse: illud autem S. Eligii amore beati Columbani et ejus Regulæ condidit, teste Jona in Vita S. Eustasii, cujus verba recitant Cointius in Annalibus Eccl. ad annum Christi 651, num. 24, et Mabillonius Sæculo II Benedictino pag. 122, num. 17 in Vita ejusdem S. Eustasii.

22 Quo anno id monasterium condiderit Lantharius, neque biographus edicit, neque, unde utcumque colligatur, suppeditat quidquam: ex anno S. Pardulphi emortuali (757, ut infra videbitur) sed finem sæculi septimi, vel sequentis initium id contigisse, lato dumtaxat modo deducitur; uti et ex miraculis, quæ Pardulphus, jam Varactensis abbas factus, edidit, et in quibus enarrandis biographus dein totus est. Primum, quod ex illis refert, ita fere habet: Cum ea esset abstinentia S. Pardulphi, ut nec carnibus, nec volatilibus uteretur, rusticus quidam, repertos in silva fungos ad sanctum Abbatem deferens, Regnarico cuidam occurrit, qui fungos illos, per vim ablatis, sibi in mensa jussit apponi. Vix illos degustarat Regnaricus, quin ita faucibus ejus adhæserint, ut nec intromitti, nec ejici possent, dum per famulum veniam deprecatus, sancti Viri precibus suffocationis periculo ereptus est. Erat autem Regnaricus, ut biographus ait, illustrissimi viri Chunoaldi principis consiliarius ac Caroli (Martelli) legatarius seu legatus. Hinc porro, et ex anno S. Pardulphi emortuali (Christi videlicet 757) infra, ut dixi, stabiliendo, annus, quo hoc miraculum contigit, quam proxime in hunc modum eruatur.

25 Notissimus est apud Rerum Gallicarum scriptores Eudo Aquitanix dux, gestis modo contra Saracenos, Galliam agressos, modo contra Carolum Martellum rebus celebr. Extincto Eudoni successit Hunaldus filius anno 753: Anno ab incarnatione Domini (inquiunt Annales Francorum Metenses tom. II Scriptorum Rerum Gallicarum pag. 684) dccxxxv Eudo dux mortuus est. Eudone mortuo, Carolus Martellus Aquitaniam subjugavit anno sequenti secundum Annales, Petavianos vulgo dictos: dccxxxvi, inquiunt, Audoinus episcopus mortuus est. Et Karolus dimicabat contra filios Eodonum. Aquitaniam

AUCTORE
J. B.

E

miraculis
clarerepergit.

F

quorum unum
sub annum
736.

dein Varactum a Lanthario comite evocatus,

monachisque abbas præfectus,

AUCTORE
J. B.

vero Carolus, inita cum Hunaldo pace, ipsi Hunaldo sive Chunoaldo dedit; ut *Annales Metenses* habent, hæc omnia ad annum 753 per anticipationem referentes. Verbis, quibus Eudonis obitum memorant, proxime subiunguntur sequentia: Quod cum audisset invictus princeps Karolus, adunato exercitu, Ligerem fluvium transiit, et usque Garonnam et urbem Burdegalensem et castra Blavia occupavit: illamque regionem cepit et subjugavit cum urbibus ac suburbanis eorum. Ducatumque illum solita pietate Hunaldo, filio Eodonis, dedit; qui sibi et filiis suis Pippino et Karlomano fidem promisit. Cum igitur miraculum illud contigerit sub Hunaldo, per Carolum Aquitanie ducem jam forte constituto, et anno 757 ex dicendis S. Pardulphus obierit, ad annum 753 vel potius 756 vel sequentem id referri oportere, verosimilimum est.

alterum vero

24 Quæ apud biographum à num. 12 usque ad 14 sequuntur miracula, commentatione non indigent, nec ullam habent notam, unde, quo circiter tempore contigerint, definias, si illud, quod num. 14 de paralytico, qui per quinquennium in S. Martini Turonensis porticu jacuerat, S. Pardulphi ope sanitati restituto, refertur, excipias. Contigit illud, teste biographo, cum S. Martini Turonensis canobio abbas præerat Audelandus; de quo quia infra sermo recurret, juverit hic, in tempus, quo dictum canobium abbas rexerit, prævie indagare. Sammarthani fratres tom. IV Gallie Christianæ col. 612 S. Martini Turonensis abbates hac serie memorant, tertium scilicet Vudelandum, quartum Gontrannum, quintum Aulandum seu Auctolandum. Vudelandum memorant ex diplomate Pancartæ nigræ, scripto xii regni Theoderici regis iv Calendas Julias de rebus proprietatis suæ datis in patria Alemannica, in pago Brisiganse. *Annus Theoderici* (Calensis nimirum, de quo tantum hic sermo esse potest) decimus tertius incidit in annum Christi 752; cur ergo hujus successorem Gontrannum ex eadem Charta sub Ibbone, Turonensi archiepiscopo, et anno 721 sedisse aiunt? Itaque Vudelandum perperam ab Aulando, Gontranni successore, distinxisse videntur.

ante annum
734 contigit,

C

25 Aulandi, S. Martini Turonensis abbatis, mentis fit opud Martene tom. I, veterum Scriptorum col. 54 in diplomate Caroli Magni pro eodem monasterio his verbis: Venerabilis Hietherius abba ex monasterio S. Martini eximii confessoris Christi, peculiaris patroni nostri Turonicæ civitatis, ubi ipse pretiosus in corpore requiescit, innotuit serenitati regni nostri, qualiter antecessor suus Aulandus abba quasdam villas instituerit, quæ fratribus mensuatim per totum annum servire debent. Item in *Præcepto Caroli Calvi, pro Turonensi S. Martini ecclesia apud laudatum Martene col. 107, ubi inter Fregidisi, S. Martini Turonensis abbatis, decessores Aulandus, Vulfardus et Itherius numerantur. Hinc, opinor, Sammarthani fratres Vulfardum Aulando velut proximum illius successorem, nullo alio interjecto, subjecerunt. Verum Aulando, non Vulfardus, sed Teutsindus proximus successor fuit: rexit enim Aulandus S. Martini Turonensis abbatiam anno ex jam dictis Theoderici Calensis xiii, id est anno Christi 752: præerat vero eidem Teutsindus anno Theoderici decimo quinto, qui cum anno Christi 754 connectitur in Chronico Fontanellensi cap. 9, scripto sub Ludovico Pio. Verba ejus tom. III Spicilegii Acheriani*

pag. 210 sic habent: Teutsindus, Pater cœnobii S. Martini Turonensis ecclesiæ, sortitur locum regiminis (monasterii Fontanellensis) anno Dominicæ Incarnationis dcccxxiv, Indictione ii, qui erat annus præfati regis Theoderici decimus quintus. Ex quibus quidem hoc loci tantum concludo, miraculum sanati a S. Pardulpho paralytici, qui per quinque annos in porticu S. Martini Turonensis jacuerat, non serius, quam anno 754, contigisse: sed ex eisdem Cointi sententiam de anno obitus S. Pardulphi infra refellam. Nunc ad biographum redeo.

26 Insigne fortitudinis, animique in Deum fiducia pleni, specimen a S. Pardulpho editum num. 43 biographus refert. Fusi ingenti prælio a Carolo Martello, et Eudone, Aquitanie duce, Saraceni fuga sibi consulebant: barbaræ gentis furorem clades accepta acuebat; et quidquid obvium habebat, seu sacrum seu profanum, igni ferroque tradebat. Jamque allatus Varactum rumor fuerat, certum S. Pardulphi monasterio exitium a Saracenis imminere: territi monachi, deserto monasterio, ad tutiora loca se receperunt; uni Pardulpho persuaderi fuga non potuit; sed, Deo fretus, barbarorum adventum intrepidus expectavit, latitante unico famulo, qui avidior ceteris rei exitum opperiebatur. Brevis post ad Varactense monasterium Saraceni pervenerunt; sed, instante orationi Pardulphi, illæso monasterio abiire, divina virtute compulsi. Cladem illum Baronius ad annum 723 retulit ex *Annalibus Fuldensibus*; quam recentiores eruditi ad annum 752 passim differunt, a quibus stant plerique veteres *Rerum Francicarum Annales*. Ex his aliquid, unde pugne locum, annum, mensem et feriam discas, recitabo.

27 *Annales Francici, qui vulgo Nazariani* anno, ut apud dicuntur, et ab anno 707 ad usque annum 732 excurrunt, sic habent: dcccxxii Karolus pugnavit contra Saracenos (Saracenos) die Sabbato ad Pictavis. *Petaviani ab anno 708 ad annum 731: dcccxxii Karolus habuit bellum contra Saracenos in mense Octobri, die Sabbato. Tiliiani ab anno 708 ad annum 730: dcccxxii Karolus habuit bellum contra Saracenos. Chronographus Fontanellensis, de quo supra: Hujus (Landonis, abbatis Fontanellensis et Remensis archiepiscopi) anno secundo, id est, Dominicæ Incarnationis septingentesimo trigesimo secundo, Eudo, dux Aquitanorum, cernens se superatum, et ad defendendam patriam suam contra Carolum se viribus esse destitutum, gentem perfidam Saracenorum ad auxiliandum sibi invitat (imo vero potius Caroli in hæc pugna comes et adiutor) qui cum rege suo, Abdirama nomine, Garonnam fluvium transeunt, Burdegalim urbem pervenerunt, ibique ecclesiis Dei igne concrematis, pluribusque Christianis interfectis, usque ad Pictavem urbem, basilicamque S. Hilarii igne concremarunt, et ad beatissimi Materni (lege Martini Turonensis) ecclesiam subvertendam summo conamine proficisci contendunt. Contra quos Carolus princeps juxta urbem Pictavem aciem construxit, et super eos, invocato Christi auxilio, intrepidus irruit, et eos cum rego eorum ad internecionem usque delevit. Acceptisque spoliis eorum, nomen Domini glorificans, tota jam Aquitania subacta, cum triumpho ad propria revertitur. Ex quibus verbis colligere est, inter Pictavium et Turonensem civitatem fuisse pugnatum, ac fieri potuisse, ut e*

et insignis in
Deum fiducia

E

F

A dispersis Saracenis aliqui Varactum deflexerint, quaque possent, in Hispaniam per Vasconiam aut Septimaniam, quæ Saracenorū imperio parebant, redituri.

specimen præbet.

28 Anastasius Bibliothecarius prædictam Saracenorū cladem Eudoni, nulla facta mentione Caroli Martelli, sub Gregorio II retulit, qui anno 751 ex hac vita migravit. Verum Anastasius duplex cum Saracenis prælium perperam miscet; alterum, quo Eudo sub annum 723 Saracenos fudit, alterum, quo Carolus Martellus una cum Eudone denuo eosdem protivisse perhibetur anno 752. Colligitur id ex ipsis Anastasii verbis: etenim prælium illud, quod sub Gregorio II refert, accidisse ait, cum jam Hispaniarum provinciam per decem (Saraceni) tenerent annos: Roderico autem teste, lib. III, cap. 21, Gothicum regnum aera 732, seu anno Christi 714 Saraceni evertunt. At aliunde, cum idem Anastasius cecidisse dicat eo prælio, (quod non sine adulatione a variis scriptoribus proditum apparet) Saracenorū trecenta septuaginta quinque millia, quod de Caroli Martelli cum Saracenis pugna passim refertur, satis apparet, Anastasium duplex prælium in unum idemque confudisse; quod etiam Paulus Diaconus lib. VI de Gestis Langobardorum cap. 46 fecit. Primum prælium prope Rhodanum gestum esse Anastasius scribit; at posterius prope Pictavium Ligerinque contigisse, jam vidimus. Anno 721 Eudonem Saracenorū copias ex Aquitania pepulisse, notant Annales Nazariani et Petaviani: Chronicum vero Moissiacense ab Eudone Saracenos Tolosam obsidentes ingenti clade affectos fuisse, etiam scribit: pluribus igitur præliis Saracenos Eudo vicit, quorum saltem unum anno 752 una cum relato hic a biographo S. Pardulphi miraculo illigandum est.

Alterum ejusdem miraculum,

29 Cetera, quæ a num. 16 persequitur biographus, S. Pardulphi miracula tacitus prætereo, de quibus, si quid annotandum occurreret, paucis id in Annotatis fiet: de postremo tamen, quod num. 48 ad calcem refert, quod annexam habeat temporis notam, de qua Valesium inter et Mabilonium non convenit, nonnulla disserere juvat. Miraculum sic habet: S. Pardulphus viri cujusdam e pago Bituricensi filium e sacro fonte susceperat; defuncti aliquanto post pueri cunas, quæ vivo illo sponte agitari sunt visæ; nescio, quo loco, in suis adibus parentes suspenderunt; acciditque deinde, ut Franci Aquitaniam hostiliter ingressi ceteras apud Bituricensem civitatem domos igne concremarint; hanc autem, in qua dictæ cunæ suspensæ erant, exurere non potuerint. Contigit ea Francorum in agrum Bituricensem irruptio eo tempore, quo Hunaldus, Eudonis filius et in ducatu Aquitanie successor, Carolo Martello, cui, uti et ejus filii, fidem suam obstrinxerat, jam et vixit erepto, res novas moliri cepit, et a Carolomanno et Pippino, Martelli filiiis, ad officium redire coactus est, quod ad annum 742 Rerum Francicarum lib. XXV Valesius refert.

quod anno 741 Mabilonium,

50 Mabilonium autem in Annotatis ad S. Pardulphi Vitam sic loquitur: Id contigit anno DCXXI paulo post mortem Caroli Martelli, ut in Chronici Fredegariani continuatione legitur cap. 5. Verum neque id ait Fredegarii continuator, neque is Valesio refragatur: Carolum Martellum obiisse ait, undecimo Cal. Novembris, videlicet anni 741 ex Mabilonii aliorumque calculo; narrata Caroli morte, Chiltrudis, Caroli filie, cum Odilone Bavariæ duce conjugium refert: tum ita prosequitur: Interea rebellantibus Wasconibus

in regione Aquitanie cum Chunoaldo duce, filio Eudone (Eudonis) quondam, Carolomannus atque Pippinus, principes germani, congregato exercitu, Ligeris alveum Aurilianis urbe transcunt, Romanos (id est, Aquitanos) proterunt, usque Beturigas urbem accedunt, suburbana ipsius igne comburunt. Chunoaldum ducem persequentes fugant, cuncta vastantes Lucca (Loches prope Turones) diruunt etc. Hæc Fredegarii continuator, quæ vere abs illo dici potuere, etsi, quæ verbis mox laudatis narrat, anno 742 post Pascha seu Kalendas Apriles contigissent.

LECTORUM J. B.

51 Imo vero, ætate anni 742 ista contigisse, ipse Fredegarii continuator indicat, prædicti castris expugnationi mox ista subjiciens: Unde reversi circa tempus autumnii (utique anni 742) eodem anno iterum exercitum admovent ultra Rhenum contra Alemannos. Eodem, inquit, anno, non quo Carolus Martellus obierat, sed quo post illius obitum Biturigum suburbana combusserant, et castrum Lucca Carolomannus et Pippinus expugnarant. Ut adeo Valesio Fredegarii continuator non modo non adversetur, sed patrocinetur. Accedunt Annales Francorum Metenses tom. II Scriptorum Rerum Gallicarum pag. 685 et 687, ab anno 687 usque ad annum 749 producti, qui anno 741 Caroli Martelli obitum, et Carolomanni et Pippini in fratrem suum Gripponem, qui Lugduno Clavato se incluserat, expeditionem; anno vero 742 motum ab iisdem in Hunaldum, Aquitanie ducem, bellum conceptis verbis innectunt; quod etiam faciunt Annales Nazariani, Petaviani et Tiliiani, et hi quidem his verbis: DCXXI Karolus Major-domus defunctus est. DCXXII Carolomannus et Pippinus Major-domus duxerunt exercitum contra Hunoldum ducem Aquitanorum et ceperunt castrum, quod vocatur Luccas. Ita-que Valesii sententia standum omnino videtur.

rectius sequenti innotuit Valesius.

§ III. S. Pardulphi obitus et translationes.

Attigerat S. Pardulphus jam ætatis suæ annum fere octogesimum, teste biographo, cum inter suorum lacrymas purissimæ vitæ cursum beato fine terminavit, suos vitæ spiritum trahens his aut similibus verbis consolatus: Viriliter agite et confortetur cor vestrum et expectate Dominum. Ad eum accedite et illuminamini, et facies vestræ non confundentur. Nihil vobis deerit, si timueritis Dominum, et non privabit bonis ambulantes in innocentia, ut merito aliquando audiat desiderabilem illam vocem Domini: « Venite » benedicti Patris mei, percipite regnum, quod » vobis paratum est ab origine mundi. » Adjuncta varia, quæ beati Viri obitum comitata sunt, dilucide satis biographus exponit, ut, his diutius immorari, non sit necesse: solum in annum ejus emortualem, quem 757 Mabilonius, Cointius vero 745 fuisse contendit, inquirō. Characteres illius anni chronicos biographus binos suggerit, alterum, quod sub Hunaldo, Aquitanie duce, diem suum obierit; alterum vero, quod die Dominico; cui, si tertium jungas, non quidem a biographo traditum, verosimilimum tamen, quod nempe obierit die 6 Octobris, qui S. Pardulpho ab omni retro memoria sacer fuit; in Mabilonii Cointiive sententiam abeam, necesse est.

Instante anno vitæ 80,

F

55 Hunaldus ab anno 756 usque ad annum 744